

H. Barbócz Ildikó

Fedezzük fel Portugáliát! I.

Amikor általános iskolás voltam, egy földrajzórán Európa fővárosaiból kellett feladni. Én jelentkeztem. Kimentem a térképhez, felálltam a katedrára, s a hosszú mutatópálcával sorra vettem a fővárosokat. Vízrajztérkép lehetett, valamilyen oknál fogva Portugália székhelye nem volt bejelölve, de én magabiztosan megneveztem Lisszabont. A régi vágású, idősedő tanár úr csodálkozott is, hogy még ezt is tudom, s az ötös mellé megdicsért az osztály előtt is. Így kezdődött a kapcsolatom Portugáliával és Lisszabonnal. Tizenéves mivoltomnak akkor ez mindössze egy lecke volt, elérhetetlen, messzi táj, ami lám, még a térképen sincs pontosan feltüntetve. Nos, holnapután ebben a városban fog landolni a repülőgépem.

Először az egri vicinálisra ültünk, átszállás Füzesabonyban a miskolci IC-re, aztán Hatvantól vonatpótló busszal érkezés Budapestre. Hajnalban taxi vitt ki a Ferihegyi repülőtérre. Az ős már megmutatta igazi arcát, esett az eső, hullottak az elsárgult levelek. Nehezen volt elképzelhető, hogy innen a még késő nyárba repülünk, hogy egy felhő sem lesz az égen, de ez is növelte a várakozás izgalmát. Felszállás után a lilába hajló fáradt-kék és sötét ónszürke földfelszín tetejére lassacskán felkúszott a hajnal narancssárgája, a kusza felhőpamacsok is kifehéredtek. A Velencei-tó és a Balaton partvonala felismerhetően kirajzolódott, alattunk Balatonfüred halványuló fényei a Tihanyi-félsziget sziluettjével. Aztán már csak a végtelen felhőtenger mint befagyott hullámmzó hómező terült el alattunk, s váltakozott az öreg kontinens déli országainak erősen szabdalt domborzatával. A gép kb. tízezer méter magasságban egyenletesen szántotta az égi mezőket, olykor rázkódott néhányat, jelezvén, hogy a szél játéka is vagyunk. Lisszabonban egy másik gépmadárra ültünk, amely meg sem állt velünk Portóig. A hatezer méternyi magasságból az ország nyitott térképként húzódott alattunk: bal oldalon az elképzelhetetlenül végtelen Atlanti-óceán kéksége, a láthatáron a kíséző felhőcsík fehérsége mint tejszínhab egy hosszúkás sütemény tetején. Jobb oldalon a szárazföld a jól kivehető, sűrűn lakott településszerkezetével, a sztrádák végtelen szalagja, amin majd visszafelé tesszük meg az utat, a hegyormokon az egymást érő szélturbinák ezüstös karjai. Portugália hosszúkás alakú ország az óceán és Spanyolország között, a legnyugatabbra fekvő ország Európában, területileg közel akkora, mint Magyarország. A strandok százaival tűzdelt atlanti partvonal hossza eléri a 850 km-t. A kiváló minőségű turistabuszunk végig az óceán partján haladva közelítette meg első megtekintendő úti célunkat, Portót. Míg a magasból nézve csendesnek tűnt a víz, itt erős hullámmzás zúgott ki a sziklákon átgördülve a partra. A filmekből jól ismert széles hömpölygése és ereje lenyűgöző látványt

nyújtott a busz ablakából nézve is. A hosszan benyúló mólón emberek sétáltak vasárnap délután, a fel-felcsapó hullámok elől félreugrottak. Legszívesebben azonnal leszálltam volna a buszról, és csatlakoztam volna hozzájuk. Szerencsére sokáig követtük a partot, a piros jelzőlámpáknál meg-megálltunk, így hosszú lehetett a szemlélődés.

Miklós, az idegenvezetők között is a legkiválóbb, nemcsak jól beszélt a portugál nyelvet, de betéve tudta az ország történelmét, a királyok és a szentek életét oda-vissza, a nevezetességek jellemző vonásait, a művészettörténeti stílusokat. Nem volt probléma számára a városokban, a kisebb településekben való közlekedés, a tájékozódás, a csoportban jelentkező problémákat mindig humorral oldotta föl. Böven hagyott szabadidőt (ez óriási piros pont!), számtalanszor az ő társaságában, segítségével kávéztunk s ebédeltünk. Minden napra jutott kedves meglepetéseiből, amit nagyra értékeltünk. A négyezer éves múltú Portóról azt mesélte többek között, hogy nevéből eredeztethető Portugália elnevezése is: portucale – nyugodt kikötő, és utal arra a népcsoportra is, mely a Douro folyó torkolatvidékén élt. Azonkívül a kasztíliai nyelv portói nyelvjárásából jött létre az idők folyamán a mai portugál nyelv, amely a hatodik legbeszélt nyelv a világon. *Porto* csendes, vidéki hangulatú kisváros, ugyanakkor jelentős kikötőváros is, még óceánjáró hajók is felmerészkednek ide. Ez a második legnagyobb város, Lisszabon mögött az örök második. Hosszú évszázadokon át vetélkedett Lisszabonnal a fővárosi rang megszerzéséért. A nevezetességei közül az 1910-re felhúzott Tőzsdepalota így is előkelő helyre emelte. A palota belsőépítészeti felbecsülhetetlen értékekkel bír: az egész épület kívül-belül az erre a vidékre jellemző gránitból emeltetett. A lépcsőházi faragott oszlopokban, a lépcsőkben csillog a kristályszemcse, ami különlegessé teszi az egész belső teret, és nem jövünk rá, hogyan faraghatták ki a növényi és állati mintákat, a csavarodó köteleket ebből az igen kemény anyagból. Az intarziás, gazdagon díszített padozatra alig merünk rálépni. A pompás termek aranyfüsttel borított díszítéseket rejtjenek, az arab stílusú keleti terem lélegzetelállító, a díszlépcső fölött 1,5 tonnás bronzcsillár függ. Egyik ámulatból a másikba esünk, ez az a pillanat, amikor elfelejtem az idáig tartó fáradságos utazást, a részletek figyelmet kívánnak, és eszmélek: a mesék városába, egy mesebeli országba érkeztünk. Ez igaz lesz egész itt-tartózkodásunk idejére! Az idegenvezetőnk is állandóan fokozta a szépségeket, valósággal csábított egyik helyről a másikra. Porto történelmi városközpontja az UNESCO Világörökség része. Beletartozik a Szent Ferenc-templom is, amelyet a 14. században építettek, s amelyben az oltárokat, a mennyezetet, az oszlopokat több mint 200 kg arany vonja be. A város meredek dombra épült a Douro folyó völgyében, a csempékkel kirakott keskeny homlokzatú házak egymás hegyére-hátára épülve kúsznak fel a magasba, kis színes fecskéfészkek. A szűk sikátorokban száradó tarka ruhákat mozgat a szél. A régi építésű,

de modernizált sikló a tetőre húz fel a várfalakhoz. A magaslatokat jól tükrözik a boltívként a folyó fölé húzott hidak, melyeknek érdekességük, hogy a pillérek a szárazföldön helyezkednek el, így tartják a kecses építményeket. Felüdítő élmény volt a kávézás és a kicsi vásárlás után a folyón hajózáni a késő délutáni, zavartalan napfényben, a halszállás modern és az Eiffel típusú régi hidakat közelebbről meg szemlélni. Leghíresebb a hat közül az I. Lajos híd (Dom Luís I.), mely a város egyik jelképe. Második szintjén a villamosok lassítva közlekednek, hogy az utazás rajta még nagyobb élmény legyen. Népes sirálycsapat tart éppen pihenőt a vízen, le-lebucskáznak a vízbe, lubickolnak önfeledten, kortyolgatnak a folyó vizéből, mely az óceánba ömlik. Ritka egybeesés.

A Douro folyó, mely kiszélesedve az óceánba ömlik, két partján borozók, kávéházak, éttermek, bárók, szuvenirárusok fogadnak lépten-nyomon, gesztenyesütők füstje terül szét, utcai énekesek dala szól igazi hangulatot varázsolva az amúgy is csodás környezetbe. A portói bor csak emelni képes ezen a hangulaton, melyet a borházak egyikében kóstoltunk meg. A portói bort tulajdonképpen az angolok találták ki oly módon, hogy a háromnapos mustot mesterségesen lefojtották brandy hozzáöntésével, hogy a cukorfoka megmaradjon, és a hosszú útra szállítható legyen, ne romoljon meg. A cukorfok meg is marad, még az extra száraz fehérboruk is féledesnek számít a mi ízlésünk szerint. A szőlőtermesztés Portóban a 14. században indult meg teraszos műveléssel a domborzati adottságoknak megfelelően speciális eljárással. A végeredmény pedig bíborvörös, borostyánszínű, illetve fehérbor lesz. Az alkoholtartalmuk igen magas: 19-20 %. Fontos még, hogy portói bort csak a Porto környékén termesztett szőlőfajtákból lehet készíteni. A borházban hatalmas tölgyfa hordók fogadtak bennünket, az egyikbe pl. 23 ezer, egy másikba 16 ezer liter bor fér bele, és mindegyik tele is van. A hordó oldalára erősített mérce azt mutatja, hogy hány kisebb hordó fér bele. A legnagyobbnak pl. 44 hordó az úrtartalma. A folyó két oldalát szegélyezik a pincék, amelyeket inkább borházaknak lehet nevezni, hiszen a borkóstolásra is lépcsők vittek fel a terembe. A fehérbor igen kellemes, bársonyos és illatos volt számomra, a vörösbor már illatában is rögtön a brandyt hívta elő, aztán a kóstolás után is. Azt hiszem, maradok az Irsai Olivéرنél meg a kékfrankosnál. Ez a szokásosnál is hosszabb nap folyóparti sétával zárul. A levegőnek magas a páratartalma, szinte ködszerű fátyol lebeg a kisváros fölött. Előtérben a jellegzetes hajók, amelyekkel egykor a boroshordókat szállították a folyón, háttérben az alkonyati fényekbe öltözött meseváros.

Portugália hossza 560 km, szélessége 160 km, az Azori-szigetek és Madeira tartoznak hozzá. Ha a térképre nézünk, megállapíthatjuk, hogy dombos-dombos a talajfelszíne, a legmagasabb hegycsúcsa 1995 méter. A fővárostól délre sík a vidék kanyargós folyókkal. Az északi területen a gránit, a déli oldalon a mészkő a legfontosabb építőanyag. Ezt a különbséget a templomi és a városképi építkezések

során is tetten érhattük. Gránitból készültek az ablakkeretek, a falak, a járdák, a kerítések, a díszítőelem az egész országban a csempe (azulejo) és ennek apró változata, a mozaik a mórok idejéből. Valóságos művészi szintre emelték ezt a stílust, ott vannak a palotákban, az udvarokban, az ajtókon, az ablakokon, a szökőkutak peremén, a virágágyások keretein, az ülőpadokon, ajándékboltban a lépcsőfokokat színesíti, visszaköszön az aluljárók falairól, a templomok és házak homlokzatairól, történelmi eseményekről mesélnek, népies jeleneteket ábrázolnak. Csempeképek keretezik a szószékeket, a másutt megszokott freskó helyett kék-fehér kompozíciók díszítik a templomhajók falait, s mesélnek a szentek életéről. Az útikönyv szerint nemcsak játékos elemekkel látják el az épületeket, hanem védik is az állagukat, szigetelik a hangot és a hőt.

Porto és Lisszabon között tizenegy kisvárost, települést tekintettünk meg az utunk során. Északról dél felé haladva a busz ablakából is szembetűnt az olajfákon, a leandereken, a mandulafákon, a magyaltölgyeken kívül az eukaliptusz gyakorisága. A bokrok még csodálatosan kövérek és üdítően ezüstös zöld színűek, a fák az égig nőnek. Ez a papírgyártásban nélkülözhetetlen alapanyag Új-Zélandról és Ausztráliából érkezett az Ibériai-félszigetre, s mára megelőzte az őshonos fafajtákat. Jó vízmegkötő képességgel rendelkezik, jó bútorfá, leveléből gyógyszerek készülnek, a koalák kedvenc csemegéje. Ilyen gazdag vegetáción keresztül haladva érkeztünk meg Portugália bölcsőjébe, múltbeli első fővárosába: *Guimaraesbe*, mely két folyó között terül el. Itt született az első portugál király, Alfonz Henrik is a 12. században. Történelmi vár és hercegi kastély vár bennünket. A várkastély lakókastélyként épült egy dombon, mely ma a Szent domb nevet viseli. Mint aztán a többi felkeresett műemlékben is, falikárpitok, szőnyegek, kínai porcelánvázák, amforák, intarziás fa faragott szekrények, komódok adják a gazdag berendezést. Az egész kastélyt hatalmas gránittömbökből emelték, a járókövezetet pedig téglából rakták le. Itt kell feltétlenül megemlíteni, hogy az országot elkerülte a második világháború, nem vett részt benne, és mint évszázadokon át igen jelentős tengeri és gyarmati hatalom, felbecsülhetetlen gazdagsággal bíró ország vált belőle. Ez a gazdagság tárul most utunk során lépten-nyomon elébünk. A várkastélyhoz a második emeleten neogótikus kápolna is tartozik, az üveglakok szenteket ábrázolnak. Belépésünkkor gregorián ének hangzik fel. Az Olajág templom előtti téren egy olajfa alatt üldögélve, írogatva megszólalnak az érces harangok a delet elütvéen. A fa körül a tövéhez rozmarinágacsákat tűztek, reménykedve bokorra duzzadásukban. Ebédre még szó sincs, helyette a kávéjukat ízlelgetem. Aromás, selymes és finom. Bájos, kedves városka. A két főteret a régi városháza választja el egymástól, vagy ha úgy tetszik, köti össze csúcsíves árkádjával, közepén a város címerével. Az eredeti címerpajzs ezüstből van, benne öt kék, kereszt alakban elhelyezett kicsi pajzs, vörös színű keretében hét várbástya. A pajzsok az első por-

tugál király, Alfonz Henrik legendájára utalnak, aki öt mór királyt győzött le egy csatában 1139-ben.

A templomépítések soha nem öltöttek olyan méreteket a portugál történelem során, mint a 12. és a 13. században: összesen kétszáz (!) készült el. Királyi támogatással emelték a székesegyházakat, az alcobacai és a coimbrai kolostort, míg a többi templom a hívők közösségének közös erőfeszítése révén valósult meg. *Braga* abból a szempontból jelentős város, hogy püspökség, majd érsekség jött létre ezen a területen, és itt épült fel az első katedrális az országban, amely az ország legrégebbi épülete. Már ennyi hírre is felkapja a fejét az ember, hát még amikor belép a templomba! Három stílusban építették fel: román, korai gótika és barokk. A főoltár mellett jobbra s balra óriási csempeképeken elevenednek meg a bibliai jelenetek. Itt található az első portugál főherceg síremléke, melynek felirata szerint magyar származású volt. Az is hihetetlennek tűnik, hogy Bragában 100 templomot is felkereshetnénk, helyette a nap végén lépcsőzünk egy jókorát a Bom Jesus do Monte zarándoktemplomhoz, amely 613 méter magasan emelkedik a különleges lépcsősor fölé. Igazából fölfelé kellett volna megtenni a cikkcakk alakú lépcsősort, végigjárva a kálváriát a hegyi kegyhelyhez, de a fáradtság már úrrá lett rajtunk. Az alkonyati párás fényben is páratlan panoráma tárult az ember elé nemcsak Bragára, hanem a környező dombokra is. A bárterasz mellett egy hatalmas fa lombjai alatt üldögélve gyönyörködtünk benne, miközben megszólaltak a harangok is. Ma övük volt a főszerep: ahány templomban jártunk, kongattak, a kápolnában és a katedrálisban egyházi zenei élményben volt részünk.

A Mondego folyó két partján terül el *Coimbra* városa, mely az ország kulturális központja régi egyetemének köszönhetően. Idegenvezetőnk elmondása szerint az őslakosok a kelták voltak, de éltek itt rómaiak, vizigótok, arabok is. Ez utóbbiakat egyáltalán nem kedvelték, kiűzték őket, de a stílusukat, a mór stílust előszeretettel megőrizték és felhasználták a művészetükben. A 12. századtól kezdve maradtak fenn román kori épületek. Coimbra 130 éven át az ország fővárosa is volt, királyi palotát építettek, de később a reneszánsz is jelentős nyomot hagyott az építészetben. Már az egyetem előtti téren feltűnnek a tógához hasonló, hagyományos fekete köpenybe öltözött hallgatók, akik élnek megszokott életüket, mi, a turisták pedig kíváncsian pillantunk be a mindennapjaikba. Gyönyörűen kialakított a díszterem, a magánbeszélgetések terme. Az órákra nem becsengetnek, hanem megkondítják a harangot, vagyis beharangoznak. A kápolna mind a mai napig azt a célt szolgálja, hogy a hallgatók imádkozzanak a vizsga előtt, vagy hálát adjanak a sikernek. Életemben nem láttam ilyen gyönyörű kápolnát! Az egész egy barokk ékkő növényi és geometrikus motívumokat ábrázoló, teljes egészében csempeborítású falakkal. A csempeképek úgy készülnek, hogy megrajzolják a tervet, aztán egyenként megfestik a darabokat, majd összerakják egészévé a képet. Hihetetlen

és lenyűgöző munka! Itt figyeltem föl az orgonasípok egyébként jellemző elhelyezésére is a portugál templomokban: jó néhány vízszintesen mered a belső hajó felé, kiválik a függőleges sípok közül, hogy az angyalok harsonáját jelképezzék. Az egyetem legfontosabb ünnepe a szalagégetés. Az évfolyamoknak különféle szalagjaik vannak, az első és az utolsó évesek égetik el a szalagot, feldíszítik a padjukat. Tréfás és vidám ünnep ez májusban, ilyenkor különösen nagy a jókedv a városban. A látogatás után beültünk az egyetem menzájára egy kávéra. A színes, vidám hangulatú székek, a kis pihenő és a hallgatók kellemes zsvajva minket is jókedvre derített.

Körülbelül félúton járunk Porto és Lisszabon között, amikor újabb különlegesség következik, Porto, Guimaraes és Coimbra után *Tomar* is az UNESCO Világörökség címet viseli. Ezt a templomos lovagrendi épületegyüttese alapján érdemelte ki. Szokatlan elnevezés, mivelénk nem ismerős. Az idegenvezetőnk szerint azzal a céllal hozták létre, hogy védjék a zarándokokat, akik elindultak a Szentföldre. Kezdetben mindössze öt lovag végezte ezt a munkát, a későbbiekben a népszerűsítés során számuk egyre növekedett, s a lovagrend egyre gazdagabbá vált. Egységessé ruházat – 20 kilogramm súlyú fehér ruha piros kereszttel – és szigorú szabályrendszer töltötte ki az életüket. Soha nem mosakodhattak, nőhöz nem közelíthettek, még a nővérükhöz sem, a legkevesebbet beszélgethettek, nem nevetehettek, saját vagyonnal sem rendelkezhettek. Bennem rögtön adódott a kérdés: Milyen élet volt ez? Hogyan tudtak így élni? Egyáltalán, milyen szándék és akarat vezette őket ehhez a döntéshez? Mai szemmel és gondolkodással ez megmagyarázhatatlan, érthetetlen és hihetetlen. Mindenesetre az épületegyüttes a világ legnagyobb és legszebb ilyen jellegű létesítménye a 12. századból, mely kolostornak és várnak egyaránt beillik. A gótikus falak mögött húzódó ápolt kertekhez egy zegzugos komplexum kapcsolódik kerengőkkel, lépcsőkkel, hosszú folyosókkal. Csúcspontja a román stílusban épült gazdag díszítésű templom a templomban. Itt ismerkedtünk meg részletesebben az ún. Mánuel-stílussal, melyet aztán az utolsó napon Lisszabonban a Belém-tornyon és a Jeromos katedrálison már „játszva felismertünk”. Névadója I. Mánuel király volt, akinek uralkodása egybeesett a nagy felfedező utakkal és Portugália világhatalommá emelkedésével a 15. században. Az idegen országokból visszatérő tengerészek soha nem látott állat- és növényvilágról számoltak be, olykor példányokat is hazahozva magukkal. Így kerültek be a portugál építészetbe díszítőelemként a megcsavart kötelek, csomók, bóják, korallok, a navigációs eszközök, az addig ismeretlen levél- és virágminták.

Fátimáról mindenki tudja odautazás nélkül is, hogy Európa egyik leglátogatottabb és leghíresebb zarándokhelye. Estefelé érkeztünk meg, és rögtön végigjártuk a bazilikát, a Megjelenés kápolnáját, a kegytemplomot, ittunk a csodatévő forrás vizéből. Miklós még a buszon elmesélte a jelenések történetét. Eszerint ebben a je-

lentéktelen kisvárosban 1917. május 13-án új időszámítás kezdődött. Három pásztorgyerek legeltette a bárányokat, vihart észleltek, ezért hazafelé kezdték hajtani a nyáját. A látomás előtt Szentlélek eljövele volt észlelhető, aztán egy magyaltölgy felett megjelent nekik Szűz Mária is. Ez a későbbiekben többször megismétlődött a falu lakosai előtt is, akik számára csodát tett: forrást fakasztott, mely ma a hatalmas tér közepén található. Hinni kell benne, hogy a víz gyógyító erővel bír, hinni kell, hogy csoda történt, ezért válhatott Fátima híres zarándokhelyé. Érdekes volt látni, amint a hívők egy meghatározott vonalon egymás után, alázatosan térden csúszva közeledtek a kápolnához. A bazilika közel tízezer ember befogadására képes, nincsen benne tartóelem, így a hatalmas méretű, üvegmozaik alkotta oltárkép minden oldalról jól látható. Kifelé jövet már kigyulladtak a fények, mécsesek száz apró lángja imbolygott, s a szálloda ablakából a zöld fényel kiemelt óriás kereszt volt látható a templom tetején. Másnap reggel az volt a meglepetés, hogy Fátima régi kőházai és a pásztorgyerekek egykori otthona között a dombon az olajfák, a magyaltölgyek ligetében elindultunk egy darabon a keresztúton. Én csak néhány állomást haladtam, aztán megpihentem az olajfák alatt, lehunyt szemmel arcomat süttettem a kora reggeli napfényben. Párás levegő szűrődött fel a völgyből, a csönd szinte muzsikált. Lehet, hogy egy isteni sugallat szállt felém?

